

مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی

سال دوم، شماره اول، (پیاپی ۵) تابستان ۱۳۹۱

تاریخ وصول: ۱۳۹۰/۱۲/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۳/۱۶

صص: ۸۷-۱۰۶

بررسی روند تغییرات کارکردی خانه‌های روستایی

نمونه موردی: روستای گرجی محله، شهرستان بهشهر، استان مازندران

سید اسکندر صیدایی*^۱، زری قاسمیان^۲

۱- استادیار گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

چکیده

طی چند دهه اخیر، روستاهای ایران، تحت تأثیر تغییرات اجتماعی، از لحاظ زیستی و فرهنگی، دچار دگرگونی فزاینده‌ای شده‌اند. در دوره پیش از مدرن که مربوط به حدود نیم قرن پیش است، روستا همواره الگوی تولید بوده و به عنوان بنیان شهر، از اهمیت اقتصادی و اجتماعی زیادی برخوردار بوده است. اما پس از گسترش مدرنیسم و با توسعه امکانات و خدمات رفاهی در روستا تغییراتی نیز در شیوه یا "سبک زندگی" روستایی پدید آمد که ساختار و شکل خانه نیز متناسب با آن دستخوش تغییر و تحول شد. مقاله حاضر درصدد است تا به بررسی روند این تغییرات بپردازد و با کوششی هدفمند، عوامل مؤثر بر تغییرات کارکردی خانه‌های روستایی را شناسایی نموده تا از این طریق بستر لازم را برای تصمیم‌گیری متناسب مهیا سازد. روش تحقیق در این پژوهش شامل روش تاریخی و توصیفی-تحلیلی بوده و از مجموع مطالعات میدانی وسیع، روش اسنادی و کتابخانه‌ای برای جمع‌آوری اطلاعات، از آمار توصیفی و استنباطی در تجزیه و تحلیل استفاده شده است. نتایج بررسی بیانگر آن است که با توجه به فرضیه‌های ارائه شده، (مقدار $r=0.294$ ، و سطح معناداری $=0/000$)، بین نوع شغل و تحول خانه‌های روستایی و همچنین (مقدار $r=0.603$ ، و سطح معناداری $=0/000$)، بین کسب و افزایش آگاهی از فناوری رابطه مستقیم و معناداری وجود

دارد. در نتیجه این دو عامل باعث بیشترین تغییرات در کارکرد خانه‌های روستایی در محدوده مورد مطالعه شده است.

واژه‌های کلیدی: تغییرات، خانه‌های روستایی، کارکرد، روند، گرجی محله

اهداف تحقیق و فرضیه‌ها

با توجه به اینکه بسیاری از آثار ارزشمند و بافت‌های معماری کشور در دل روستاها نهفته است و نمونه‌ها و نشانه‌های بارز گسترش فرهنگ و تمدن ایرانی در سطح کشور بوده و حفاظت از این هویت تاریخی را ضرورت می‌نماید. به هر حال بخش قابل توجهی از میراث فرهنگی یک کشور در معماری سنتی نهفته است، روشن است که با حذف تدریجی ساختمان‌های قدیمی، هویت و دستاوردهای گذشتگان نیز با آن فنا می‌شود. در نتیجه مقاله حاضر نیز به دنبال اهداف چندگانه زیر است:

۱- دستیابی به وضع موجود کارکردهای مساکن روستایی؛

۲- شناخت عوامل و شرایط مؤثر در تغییرات کارکردی مساکن روستایی؛

۳- تنظیم روابط انسان و محیط و فعالیتهای او در راستای ساختار فضایی مناسب؛

فرضیه‌های مطرح شده در این تحقیق عبارتند از:

۱- به نظر می‌رسد تغییرات در ساختار شغلی و اجتماعی موجب تحول کاربری در مساکن روستایی شده است.

۲- فناوری و افزایش آگاهی روستاییان باعث تغییر نگرش روستاییان در ساخت مساکن روستا شده است.

۳- نزدیکی روستا به شهر به شهریهشهرودسترسی به امکانات موجب این تغییرات شده است.

ضرورت و اهمیت تحقیق

مسکن سنتی با همه سادگی یک عامل مهم هویت فرهنگی ایران و اقوام ایرانی است. نکته‌ای که می‌توان گفت این است که چون ایران یکی از کشورهای مهمی است که با انقلاب فرهنگی خود در جستجوی هویت فرهنگی اسلامی و ملی خویش است و قصد دارد در مقابل تجاوز فرهنگی غرب دفاع کند باید به نقش فرهنگی مسکن بویژه مسکن روستایی توجه ویژه‌ای داشته باشد؛ زیرا مسکن در درجه اول یک پدیده فرهنگی و سپس یک پدیده رفاهی و اقتصادی است. (پاپلی، ۱۳۷۵، ص ۴۴). مسکن روستایی به عنوان کانون متمرکز و تبلور کالبدی ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی حاکم بر زندگی روستاییان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در بعد کلان، عملکرد مسکن در توسعه اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی به ویژه از نقطه نظر نقش آن در ایجاد اشتغال و جریان سرمایه و نهایتاً ایجاد رفاه و آسایش روانی و فکری جامعه اهمیت خاصی یافته و در بعد خرد نیز دستیابی به مقوله عمران (شهری و روستایی) به عنوان عنصری مهم از پیکره اقتصادی کشور، لزوم توجه به مسکن روستایی را ضروری می‌سازد (فاتح، ۱۳۸۸، ۱۲۸). تحولات دهه‌های اخیر در کشورها با رشد سریع

دخالت دارند که باید به این عناصر بصورت کلی و سیستمی نگرینسته شود لذا نگرش سیستمی، از مهمترین نگرش‌هایی است که برای دست یافتن به نتایج مورد مطالعه بسیار حائز اهمیت می‌باشد. لذا در بررسی تغییر و تحولات خانه‌های روستایی محدوده مورد مطالعه شناخت عوامل طبیعی و انسانی در کنار هم و تحولات فضایی و کالبدی در ارتباط با مجموعه‌های دیگر سیستم است در نتیجه بررسی این مجموعه در قالب یک سیستم که عوامل مختلفی در آن دخالت داشته ما را به هدف نزدیکتر می‌کند.

- مکتب امکان گرایی:

این دیدگاه از جمله مواردی است که می‌تواند در منطقه مورد مطالعه مورد استفاده قرار گیرد به گونه‌ای که انسان با استفاده از فکر و اندیشه و قدرت می‌تواند بسیاری از موانع را برداشته یا از حوادث طبیعی و غیر طبیعی جلوگیری کرده به بهانه این که ایمن سازی انجام گیرد دست به تغییر و تحولات محیط اطراف خود می‌زند. در نتیجه خود انسان مهمترین عامل تغییر و تحولات بوجود آمده در محیط است.

- نظریاتی پیرامون راه و توسعه روستایی:

از دیدگاه اقتصاددانان، اجرای طرح‌های روستایی موجب بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی در نقاط روستایی و در نهایت کل یک ناحیه می‌شود، چرا که موجب تبدیل کشاورزی معیشتی به تجاری شده و از سوی دیگر افزایش ارتباطات، خود تغییرات اجتماعی را به دنبال دارد (پاپلی، ۱۳۸۷، ۲۲۰). در محدوده مورد مطالعه به دلیل دسترسی به راه ارتباطی باعث تخریب زمینهای زراعی که در مسیر راه ارتباطی وجود دارد، شده است و دیگر اینکه شبکه

شهرها و عواملی چون افزایش جمعیت، فناوری به ظاهر مقهورکننده طبیعت، انباشت سرمایه و تمرکز تولید، رشد صنایع و مناسبات بازرگانی سوداگرانه و در نهایت تحرک و پویایی رو به افزون حیات شهری، تعادل پایدار نظام سکونتگاهی قدیمی را ناپایدار ساخته است (سرتیپی پور، ۱۳۸۸، ۹۸). کلام آخر اینکه تا کنون مطالعه‌ای در این زمینه در مورد روستای مورد نظر و روستاهای اطراف انجام نشده است و کاربرد نتایج این تحقیق می‌تواند در طرح‌های جامع شهری و هادی روستایی و طرح‌های آمایش منطقه مؤثر باشد.

روش تحقیق

در راستای اهداف در نظر گرفته شده از روش تحقیق تلفیقی شامل تاریخی و توصیفی - تحلیلی استفاده شده است
روش برآورد حجم نمونه: جامعه آماری در این پژوهش ۱۷۰۰ خانوار می‌باشد که حجم نمونه مورد نظر با استفاده از فرمول کوکران ۲۶۵ خانوار انتخاب شده است.

مبانی نظری

مبانی نظری هر تحقیق از جایگاه مهمی برخوردار است. نظریات و دیدگاههای مربوط به تغییرات و کارکرد خانه‌های روستایی مورد بررسی در این مقاله به شرح ذیل است:

- نگرش سیستمی

در تحقیق مورد نظر از آنجایی که در ایجاد تغییر و تحولات مسکن روستایی مجموعه‌ای از عناصر

ارتباطی امکان فراهم آوردن خدمات زیربنایی و روبنایی در محیط روستا را بیشتر فراهم می‌کند که در نهایت شاهد دیگر تحولات فضایی در منطقه خواهیم بود.

- مدل‌های کارکردی:

با توجه به نزدیکی روستا به مرکز شهرستان حوزه تأثیرگذاری آن در درجه اول بوده، چرا که بیشتر روستاییان برای تأمین مایحتاج خود به شهر مراجعه می‌کنند. و به دنبال آن سیر تغییرات در جوامع روستایی به دلیل روابط متقابل نمود پیدا می‌کند.

-مدل حومه:

مطابق این مدل، روستا برخی کارکردهای شهر را عهده دار می‌شود. با توجه به این واقعیت در دنیای امروز، کارکردهای روستاهای اطراف شهرها غالباً تدارک نیازهای شهرهاست، نقاط پیرامونی روستا توانسته است به عنوان عرصه تکمیلی، برخی کارکردهای شهر را به عهده گیرد (سعیدی، ۱۳۸۶، ۱۳۵). مصداق این مدل روستای مورد مطالعه می‌باشد که نسل جدید روستا با توجه به گذشتگان که شغل اجداد خود را پیشه کرده‌اند، کشاورزی را رها کرده و آن را شغل پرزحمت و کم درآمدی دانسته و به مشاغل خدماتی و صنعتی در شهر روی آورده‌اند. بنابراین روستا محل زندگی کارکنانی است که در شهر مشغول به کار هستند. که این تعاملات و رفت و آمدها موجب تغییرات در کارکرد سکونتگاههای روستایی می‌شوند.

پیشینه تحقیق

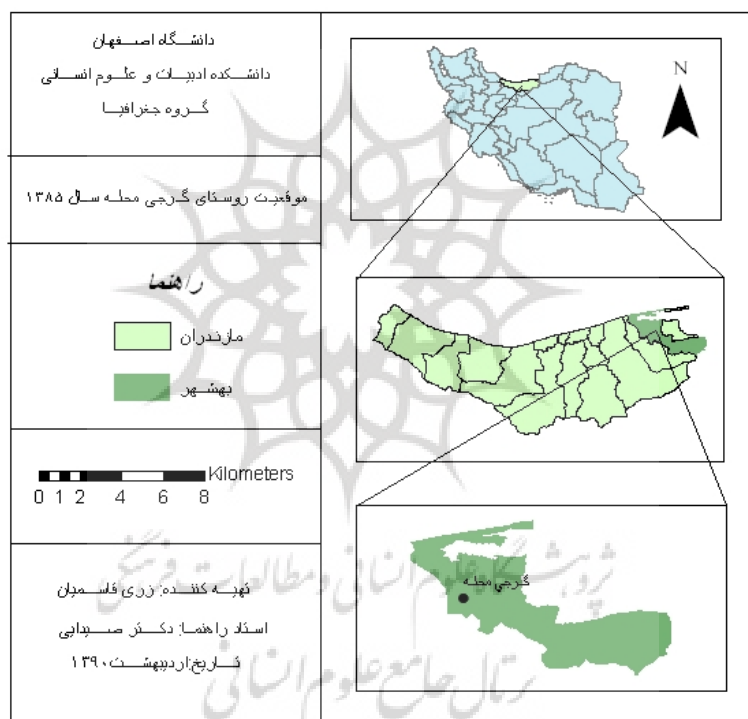
مساکن روستایی در واقع از پیوستگی انسان و محیط بوده که به منظور ادامه آسایش و ادامه زندگی و

فعالیت خانواده‌های روستایی، ایفای نقش می‌کند. خصوصیات فرهنگی، وضع رفاه و امکانات اجتماعی و اقتصادی ساکنان روستا بر روی شکل ظاهری، مصالح ساختمانی غالب و معماری مسکن با توجه به شرایط محیطی آن ناحیه تأثیر سازنده‌ای داشته‌اند. در اینجا می‌توان به نقش مشارکت اولین جغرافیدانان دوره جدید (جغرافیای علمی) نظیر ریتز و ماتیزن آلمانی در قرن نوزدهم اشاره نمود. ریتز در بررسی روستاشناسی خود، به گونه شناسی خانه‌های روستایی اعتبار داده و آن را نتیجه از روابط پیچیده انسان و محیط تلقی می‌نماید. ماتیزن در اثر معروف چهارجلدی خود در مورد سکونت‌گزینی‌های روستایی در آلمان (۱۸۹۵)، به ارائه گونه‌های از خانه‌های روستایی متداول و غالب در آلمان می‌پردازد و به نقش فرهنگ و عوامل قومی در طرح و معماری این خانه‌ها اهمیت می‌دهد. جغرافیدانان فرانسوی و بلژیکی مانند برون، دومانژن، لفور و لوبونیز هر یک به بررسی و گونه شناسی خانه‌های روستایی اروپائی پرداخته‌اند. کریستیان برومبِرژه به بررسی مسکن و معماری در جامعه روستایی گیلان پرداخته و به نقش عوامل طبیعی و انسانی در طرح و معماری خانه‌ها اهمیت می‌دهد. (دکتر بهروز، ۱۳۸۷، ۲۲۷). کوهن (KOHN) جغرافیدان آمریکایی به مطالعه جغرافیای روستایی از نقطه نظر تغییرات شکلی و نقشی روستاها و تعلقات ساختمانی آنها در طول زمان اهمیت می‌دهد. به اعتقاد وی تغییر شکل ظاهری مسکن در رابطه با تغییرات تکنولوژی در طول زمان اتفاق افتاده است (سلمانپور، ۳۲، ۱۳۸۷).

ویژگیهای جغرافیایی منطقه

استان واقع شده است و فاصله آن تا دریای نیلگون خزر ۲۵ کیلومتر می‌باشد. از لحاظ مختصات جغرافیایی روستای مورد مطالعه در ۵۳ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۴۱ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. آب و هوای روستای گرجی محله معتدل بوده و با توجه به نزدیک بودن به دریا و قرار گرفتن در دامنه شمالی البرز در تمام فصول سال از نعمت باران برخوردار است.

روستای گرجی محله از لحاظ تقسیمات سیاسی جزء دهستان کوهستان از بخش مرکزی شهرستان بهشهر به مرکزیت روستای کوهستان می‌باشد. یکی از بزرگترین روستای استان مازندران با جمعیت حدود ۶۳۰۰ هزار نفر و از توابع شهرستان بهشهر می‌باشد (نقشه شماره ۱). از لحاظ موقعیت جغرافیایی تقریباً در ۴۰ کیلومتری شهرستان ساری و ۸ کیلومتری شهرستان بهشهر شرقی ترین شهرستان

نقشه شماره ۱: موقعیت روستای گرجی محله در استان مازندران سال ۱۳۸۵

مهاجرین اولیه به این منطقه وجود اراضی مستعد کشاورزی و آب بوده است. ویژگی غالب مسکن روستایی به لحاظ ساختار و کارکرد در مراحل و مقاطع زمانی

وجه تسمیه و علل نامگذاری روستا نام روستا از مهاجرت ساکنین اولیه مردم که از گرجستان روسیه آمده اند گرفته شده است و امروز به همین نام خوانده می‌شود. اما علت سکونت

در این بخش کوشش بر آن بوده است تا با استفاده از مجموعه مطالعات میدانی و با بهره‌گیری از اطلاعات تهیه شده در خصوص سازمان فضایی واحدهای مسکونی مورد مطالعه، به معرفی الگوهای رایج در منطقه، روند شکل‌گیری آنها و تغییرات حاصله در اجزاء و عناصر خانه بپردازیم.

الف) هسته نخستین و قبل از اصلاحات ارضی هسته نخستین روستا در امتداد پای کوه شکل گرفته است. شکل‌گیری روستا در این امتداد به دلایل دسترسی آسان اهالی به منابع جنگلی جهت بهره‌برداری دامی و معیشتی از جنگل و استفاده از مصالح بومی در ساختن خانه‌های روستایی بوده است. عده‌ای از اهالی نیز بر این عقیده‌اند که هسته نخستین روستا بنای سیدی در قسمت جنوب روستا در دامنه کوه بوده است.

در این قسمت قدیمی‌ترین خانه‌های روستایی و یا مخروبه‌هایی از این خانه‌ها را می‌توان شاهد بود. روند شکل‌گیری بنا در روستا نشان می‌دهد که سکونتگاه‌های اولیه مردم بسیار ساده و ابتدایی بوده و هنوز هم نمونه‌هایی از آن در منطقه دیده می‌شود (عکس شماره ۱). اما در کنار این مساکن ساده با توجه به توان فرد استفاده‌کننده سکونتگاهها به اشکال پیچیده تری تغییر یافته‌اند. ساده‌ترین شکل خانه‌های روستایی در این منطقه قرارگیری یک یا دو اتاق در کنار هم است، اما به مرور به شکل خانه‌های سه اتاقه با طبقات مختلف و چند گانه نیز شکل گرفته است. این مساکن دارای کاربری کشاورزی، دامداری و صنایع دستی و سایر فعالیت‌هاست.

عکس شماره ۱: ساده‌ترین شکل خانه‌ها در روستا با قدمت بیش از ۱۰۰ سال

۷- ساختار فضایی خانه‌های روستا در این برهه

۷- اتاق

۱- حیاط

حیاط جزء ناگسستگی از معماری ایران به شمار می‌رود و بسته به شرایط فرهنگی و اقلیمی و سنتی و مذهبی، در انواع گوناگون معماری کاربرد دارد. چرا که حیاط به عنوان فضای ضروری در معماری پدید آمده، به درستی روشن نیست. حیاط جزء لاینفک از خانه در روستای منطقه است و بخش اعظمی از مساحت هر خانه به حیاط و فضای باز اختصاص دارد (صارمی، ۱۳۷۶، ۹۳). بناهای موجود در اطراف حیاط توسط یک یا چند پله یا به وسیله سکو یا ایوان از سطح حیاط جدا شده‌اند. به طور کلی می‌توان چنین گفت که عموماً ارتباط فضای داخل ساختمان و حیاط به طور مستقیم و یا به وسیله یک سکو یا ایوان (رابط بین در فضا) برقرار گردیده است. از عمده فعالیت‌های که در حیاط صورت می‌پذیرد می‌توان به پهن کردن رخت، پختن نان، شستن ظرف، استراحت کردن، خشک کردن محصولات، نگهداری ماشین آلات کشاورزی اشاره نمود. و از جمله عناصر موجود در حیاط می‌توان به منبع آب، حوض آب، شیر آب، چاه آب، باغچه، تنور، تانکر ذخیره سوخت و مرغدانی اشاره کرد. کف حیاط در برخی خانه‌ها به شکل طرح‌های زیبا به وسیله سنگ مفروش می‌شده است.

۲- حوض آب

۳- تنور

۴- فضای سبز و پوشش گیاهی

۵- آغل

۶- طویله

این واژه به فضاهای اصلی بخش زیستی مسکن اطلاق می‌شود. اتاق هسته اولیه بخش زیستی مسکن روستایی است. در این منطقه نظام استقرار اتاق‌ها به دو شکل متفاوت است:

ساختمان‌هایی که کشیدگی شرقی-غربی دارند و اتاق‌ها در امتداد هم چیده شده‌اند به طوری که هر اتاق به وسیله در باریکی از جنس چوب به اتاق کناری خود مرتبط می‌باشد. طرح کلی خانه بسیار ساده است و از دو یا سه اتاق مستطیلی تشکیل شده است و کاربری‌ها از هم تفکیک نشده است. گاهی با توجه به تعداد خانوار و درآمد اقتصادی مکفی تعداد اتاق‌ها بیشتر شده و تفکیک یا کاربری مشخصی را به خود می‌گیرد به طوری که اتاق پذیرایی، اتاق نشیمن، اتاق اثاثیه منزل و اتاقی که فرزندان متأهل خانواده در آن به سر می‌برند.

ساختمان‌های که به صورت دو طبقه احداث شده‌اند به طوری که اتاق‌های پایین ساختمان را پایین خانه و اتاق‌های بالا را بالاخانه می‌نامند که کاربری‌های بالاخانه عبارتند از: محل سکونت افراد متأهل خانواده، محل پذیرایی مهمانان، محل استراحت در طی فصولی از سال (خصوصاً تابستان) برای استفاده از نسیم و ملایم خنک و لذت بردن از چشم‌انداز طبیعی اطراف.

۸- بام خانه

۹- پشت خانه

۱۰- سکو

۱۱- مصالح ساختمانی

چگونگی تجهیز و ساخت منازل مسکونی ارتباط تنگاتنگی با عوامل طبیعی و اقلیم منطقه دارد. در این برهه دو دسته مسکن قابل تشخیص است:

۱- مسکن چوبی: به علت دسترسی آسان به جنگل در اغلب مسکن چوب کاربرد فراوانی داشته است (طرح‌های روستا، ۱۳۷۵، ۴۱).

۲- مسکن سنگی: در این نوع مسکن به جهت وجود معادن سنگ در حاشیه روستا مسکن بوسیله سنگ و ملات بنا شده و فقط چوب در سقف ساختمان و ایجاد شیروانی بکار گرفته شده است. لذا در ساخت این نوع مسکن همانند سایر مسکن ابتدا نقشه ساختمان پیاده شده و پی کنی صورت می‌گیرد و سپس کل ساختمان بصورت روی هم قرار دادن سنگها به کمک ملات احداث می‌گردد (همان منبع).

در نتیجه مشخصات عمومی مسکن ایجاد شده در این مرحله به شرح زیر است:

- به جهت غلبه اقتصاد کشاورزی و دامداری واحدهای مسکونی دارای فضاهای متفاوت و متعدد برای تأمین نیازهای معیشتی و اقتصادی از قبیل: آغل، مطبخ، انبار، تنورخانه و... است.

- غلبه ابنیه با کیفیت مرمتی و مصالح سنتی

- محل اسکان خان یا کدخدایان قدرتمند در قیاس با واحدهای مسکونی روستاییان، از عظمت و صلابتی برخوردار بوده که به وضوح تسلط بر عامه روستاییان را القا می‌نموده است (عکس شماره ۷).

- دارای بافت متراکم و متمرکز بوده

است (غفاری، ۱۳۸۷، ۴۱).

(ب) از اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی

تغییرات مهم معماری در سکونتگاههای روستایی از ۵۰ سال به این طرف شروع می‌شود. اگرچه در سالهای قبل و حتی قدیم تر از آن خانه‌های باشکوهی بدون کوچکترین شباهت به مسکن روستاییان در قرأ و قصبات ساخته شده است. این نوع بناها به خوانین و بزرگ مالکین تعلق داشت و هیچگونه نشانه‌ای از زندگی و کاربری روستا را در خود ندارند. تغییر و تحول از ۱۳۵۵ در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و شبکه راههای ارتباطی می‌تواند مطمئن‌ترین تاریخ و مبدأ برای بررسی تحول معماری مسکن در روستاها ثبت و ارائه گردد. (قره نژاد، ۱۳۸۱، ۱۱۹).

ساختار فضایی خانه‌های روستا در این برهه

در اولین سالهای دهه ۴۰ خورشیدی تغییری در ساختار اجتماعی و اقتصادی ایران پدید آمد و نظام دیرپای زمینداری دگرگون شد. روستای پس از اصلاحات ارضی تحت تأثیر این پیامدها، به شهر وابسته گشت، الگوی گسترش و معماری شهری را پذیرفت. و خزش تدریجی از موقعیت پیشین به سمت جاده- به مثابه شریان دسترسی و بهره‌مندی از خدمات شهر را آغاز کرد. حصارهای درهم تنیده پیشین درهم شکسته شد، فضاهای سکونتی شبه شهری وسعت یافت و استفاده از مصالح و شیوه‌های غیر بومی ساخت و ساز چهره روستا را تغییر داد (حجت، ۱۳۸۵، ۲۶).

تفاوت ساختار فضایی خانه‌های روستا با دوره قبل در این بوده است که خانه‌ها در دوره قبل اکثراً ردیفی و در امتداد هم بوده است ولی در این دوره

زیستی و ادامه این روند، بافت کالبدی روستا از حالت متمرکز به حالت خطی متمایل گشت.

- ورود بهره‌گیری تدریجی از برخی مصالح ساختمانی وارداتی از شهرها همچون آجر و ...

در این مرحله استفاده از مصالح وارداتی از شهرها همچون آجر، سیمان، آهن و... جایگزین مصالح سنتی همچون خشت، گل، سنگ و چوب می‌شود. خانه‌های روستایی به آرامی از سبک روستایی به خانه‌های سبک شهری مبدل می‌شوند و این تغییرات مختص طبقاتی مردمانی از روستا است که دارای درآمد مکفی هستند.

ج) از انقلاب تا کنون

توسعه و تحول اساسی این روستا بعد از انقلاب اسلامی رخ داد. تا پیش از انقلاب اسلامی این روستا فاقد آب بهداشتی، برق، درمانگاه، تلفن، گاز، فروشگاه تعاونی مصرف، دبیرستان، جاده آسفالت و شرکت خدمات کشاورزی بود. اما در طی سال‌های بعد از انقلاب علاوه بر تمام امکانات مذکور، خانه‌ها انباشته از لوازم خانگی برقی و الکترونیکی (تلویزیون، ضبط، رادیو)، اجاق گاز، حمام خصوصی، سرویس‌های ظروف خارجی و دیگر خدمات شده است. حتی مسجد و حسینیه این روستا هم در سال‌های اخیر نوسازی و مدرن شده‌اند.

در چنین شرایطی، خانه‌ها نیز بتدریج با مصالح و مواد ساختمانی مدرن (آجر، آهن، سنگ، لوازم و تزئینات مدرن) ساخته می‌شوند. علاوه بر این، با تغییر سبک زندگی و محیط خانه، روابط درون خانه‌ها و خانواده‌ها نیز «دست ناخورده» نمانده است. روابط و ارزش‌های بورژوازی بتدریج بر روستا غلبه

خانه‌ها به صورت مکعبی شکل گرفته و تجمع خدمات در داخل ساختمان می‌باشد. چرا که در ساختمانهای قدیمی، آشپزخانه، سرویس بهداشتی در حیاط منزل و محل نگهداری دام و انبار محصولات و علوفه نیز در حیاط بنا شده‌اند اما در ساختمانهای این دوره آشپزخانه، حمام و سرویس به داخل ساختمان انتقال یافته است و محل نگهداری دام و انواع محصولات نیز به گوشه‌ای از حیاط پشت ساختمان که کمتر در معرض دید بوده بنا می‌شده است. و عموماً ساختمان‌ها در جهت شمالی-جنوبی، جهت نورگیری بهتر و آفتابگیر بودن احداث می‌شدند.

مشخصات عمومی این مرحله به شرح زیر است:

- رشد و توسعه روستا در این دوره دارای جهت شرقی-غربی بوده است.

- آغاز گسیختگی و پراکندگی بافت و تعدی به عرصه‌های زراعی و قابل کشت (عکس شماره ۸).

در ابتدا مردم روستا منازل خود را در دامنه جنوبی روستا که به جنگل ختم می‌شد احداث نمودند ولی به مرور زمان در این دوره جهت استفاده بهتر از شبکه ارتباطی و دسترسی سریع به مراکز شهری منازل خود را در حاشیه جاده ارتباطی مازندران-گلستان که شامل عرصه‌های زراعی بوده است شروع به احداث نموده‌اند.

- تمایل بافت کالبدی روستا از حالت متمرکز به

حالت خطی - خیابانی

با شروع احداث مسکن در حاشیه جاده ارتباطی و تغییر کاربری عرصه‌های کشاورزی به عرصه‌های

یافته و شهری شدن به مثابه نوعی ارزش بر روستا حاکم شده است. ساختار خانه‌های روستایی تا دوره پیشامدرن مبتنی بر کاربود و توجه به هر یک از قسمت‌های خانه بر اساس نقشی بود که در فرایند کاربازی می‌کرد. هر کدام از بخشها حتی مصالح و اجزا ساختمانی به کار رفته جایگاه خاصی در خانه داشت که در بستر فرهنگی روستا و بخصوص رابطه آن با کار معنی می‌یافت. همزمان با ورود خدمات رفاهی به روستا نسل جدیدی در روستا پدید آمد که ارتباطات و اطلاعات گسترده تری نسبت به نسل پیش از خود داشت و ارزشها، باورها و نیازهای متفاوت بود این نسل حاضر نشد در مسیر پدران خود بماند و مجذوب فرهنگ شهری شد، فرهنگی که مصرف کردن ویژگی اصلی آن است. از این رو تولید در روستا رفته رفته جای خود را به مصرف داد و فرهنگ کار و تولید ارزش سابق خود را از دست داد و روستا و روستایی که پیش از این تولیدکننده بود، تبدیل شد به مصرف‌کننده کالاهای لوکس جامعه صنعتی.

دربها و پنجره‌های چوبی جای خود را به دربها و پنجره‌های فلزی دادند. محل توالت خانه نیز از دورترین جا نسبت به ساختمان مسکونی، به نزدیک ترین محل، تغییر مکان داده شد. رفت و آمد آسان روستاییان به شهرها و روستاهای اطراف در اثر گسترش وسایل حمل و نقل، امکان خرید مایحتاج از جمله نان را فراهم کرد و دیگر نیازی به وجود تنورستان در خانه نبود. تنورستان و مطبخ تخریب گردید و با توجه به آمدن آب لوله کشی به داخل خانه، در محل آن حمام ساخته شد. از طرف دیگر با

ورود کپسول گاز و بعدها لوله کشی گاز به روستا و امکان پخت و پز آسان در داخل خانه مطبخ به محل راهروی میان اتاقها راه یافت و به آشپزخانه تغییر نام داد. راهرو (آشپزخانه) نیز دارای درب فلزی شد. حوض آب داخل حیاط پر شد و جای آن را شیر آب گرفت. طولیه‌ها خالی از دام شد، چرا که هم فرآورده‌های دامی در دسترس بود و هم در فرهنگ جدید هم جواری محل زندگی انسان و حیوان قابل قبول نبود. درختان انبوه تبریزی بریده شد و جای خود را به پارکینگ خودروها داد. شکل‌های زیر مراحل گذار خانه‌های روستا را از قبل از انقلاب و بعد از آن را نمایش می‌دهد (فاضلی، ۱۳۸۶، ۲۵).

به طور خلاصه مشخصات مساکن این دوره عبارتند از:

۱- رشد سریع جمعیت به دلیل عدم کنترل موالید.

۲- رشد و توسعه روستا به سمت شمال که عرصه‌های زراعی روستا در آن واقع شده است.

۳- افزایش تعدی به عرصه‌های کشاورزی- جنگلی به دلیل عدم نظارت.

۴- الگو برداری از خانه‌های شهری به دلیل نفوذ و گسترش فرهنگ شهری.

۵- کوچک تر شدن درصد قابل توجهی از مساحت واحدهای مسکونی به دلیل تغییر تدریجی در ساختار اقتصادی و اشتغال.

عوامل مؤثر بر تغییرات کارکردی مساکن روستایی

در روستای گرجی محله

در سالهای اخیر مساکن روستایی و ریخت کلی روستاها در بیشتر مناطق کشور به سرعت در حال تغییر هستند. در این روستا سرعت تغییر به حدی

است که در کمتر از یک دهه، سیمای روستا کاملاً متفاوت به نظر می‌رسد. در ذیل به عوامل مؤثر بر تغییرات کارکردی خانه‌های روستای گرجی محله اشاره می‌شود.

الف) عوامل اجتماعی

۱- نزول ارزشهای گذشته:

پذیرش ارزشهای بیگانه، مانند ظواهر فرهنگ غرب، مصرف گرایی و فروپاشی ارزشهای گذشته سبب شده تا بخش چشمگیری از جامعه سوداگر و پول پرست شوند و در نتیجه آثار آن در حرکات نسنجیده، تزئینات مبتذل منزل، معماری بی قواره و آشفته‌گی رفتارها بروز می‌کند (سرتیپی پور، ۱۳۸۸، ۶۳). در فرهنگ ایرانی، خانه محلی برای تجلی بخشیدن به ارزشهای دینی و حفظ خانواده است و حریم خانه دارای فضای اندرونی و بیرونی است تا از

چشم بیگانه محفوظ بماند. و خانواده‌ها بی توجه به باورهای شرعی، آشپزخانه باز را می‌پذیرند و دیگر اندرونی و بیرونی در خانه‌ها نیست و کمتر می‌توان با جهت گیری مذهبی افراد را از روی خانه‌های آنان شناخت (فاضلی، ۳۴، ۱۳۸۶-۳۹). چنانچه در محدوده مورد مطالعه جهت گیری خانه‌های قدیمی به سمت جنوب (رو به قبله) بوده و رفته رفته در خانه‌های جدید، این مورد کمتر مد نظر قرار می‌گیرد (جدول شماره ۲). در صورتی که وضعیت امروز خانه‌های ایرانی فرزندان و والدین اتاق مخصوص دارند، متأثر از تحولات مدرن است و ریشه سنتی ندارد.

و همچنین استمرار چندین نسل در یک خانواده و حفظ میراث خانوادگی از دیگر ارزشهایی بوده که در حال حاضر بسیار کم‌رنگ شده است

۲- مصرف گرایی

ترویج فرهنگ مصرف در جامعه به تغییر ارزشها، هنجارهای انحرافی، تضعیف اعتقادات فرهنگی، پیچیدگی روابط اجتماعی و انحرافات و آشفتگی اجتماعی خواهد انجامید که این عوامل در کالبد مطلوب تأثیر داشته و درآشفتگی یا عدم تعادل آنها نیز نقش دارند (همان منبع). با استخراج از پرسشنامه جامعه آماری با تعداد ۲۶۵ نفر، در حال حاضر کارکرد استراحتگاهی در محدوده مورد مطالعه رو به افزایش بوده که یکی از دلایل آن را می‌توان تأثیرپذیری از زندگی شهری و گرایش به رفاه و آسایش در محدوده مورد مطالعه دانست. این رقم نشان دهنده این است که جامعه روستایی در سالهای اخیر با دور شدن از خوداتکائی به سمت مصرف گرایی پیش می‌رود.

۳- تجزیه خانوارهای گسترده

میل به داشتن خانه شخصی مستقل و جدایی‌گزینی از خانواده و خانه پدری یکی دیگر از عاملهای تأثیرگذار در تغییرات کارکردی خانه‌های روستایی است، اکثریت خانوارهای این روستا به صورت هسته‌ای زندگی می‌کنند و هیچ تمایلی به زندگی با والدین و دیگر اعضای خانواده ندارند و معتقدند که اینگونه زندگی باعث استقلال و پیشرفت آنها و عدم دخالت بی‌مورد دیگران در نحوه زندگی آنها

می‌باشد. و در نهایت گسترش خانواده‌های هسته‌ای و تجزیه خانواده‌های گسترده تحت تأثیر عوامل مختلف اجتماعی و اقتصادی منجر به تغییرات کارکردی خانه‌های روستا شده است. و به خانه‌هایی با کارکرد بی‌هویت و بی‌اصالت دامن زده است.

۴- افزایش جمعیت روستا و ثابت ماندن مقدار

زمین:

با توجه به جدول شماره ۱- مشاهده می‌شود که جمعیت روستا در بین سالهای ۱۳۴۵-۱۳۵۵ دارای رشد متعادل بوده اما در دهه بعدی ۱۳۶۵-۱۳۵۵ به دلیل سیاست دولت و تشویق مردم شاهد رشد سریع جمعیت می‌باشیم که نرخ رشد از ۱.۷ درصد به ۴ درصد رسیده است. اما در بین دهه ۱۳۷۵-۱۳۶۵ به جهت تغییر سیاست دولت مبتنی بر کنترل زادوولد و مهاجرت از رشد ۴ درصدی به ۱.۵ درصد کاهش یافته است. به هر حال رشد سریع جمعیت روستا بعد از انقلاب به واسطه گسترش مراودات اقتصادی، فرهنگی با مراکز شهری به تدریج در مسیر دگرگونی گسترده در حوزه اقتصاد، جامعه و مسائل فرهنگی گام بر می‌دارد. تغییر الگوی‌های معیشتی و فعالیت اهالی از کشاورزی به سوی مشاغل خدماتی و صنعتی قابل تأمل است. و نیز گسترش ارتباطات و رواج روزافزون آموزش‌ها در سطوح گوناگون، تحول در الگوی مصرف و گرایش نسل جوان به ساخت مسکن به سبک شهری موجب تغییرات در الگوی خانه‌های روستا و توسعه روزافزون ساخت واحدهای مسکونی- تجاری شده است.

جدول شماره-۱- تحولات جمعیتی روستای گرجی محله بین سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۴۵

ردیف	سال	جمعیت	خانوار	بعد خانوار	نرخ رشد به درصد
۱	۱۳۴۵	۲۸۰۴	۵۰۲	۵.۵	-
۲	۱۳۵۵	۳۳۳۳۰	۵۹۴	۵.۶	۱.۷
۳	۱۳۶۵	۴۹۴۲	۹۷۸	۵	۴
۴	۱۳۷۵	۵۷۷۸	۱۱۸۷	۴.۸	۱.۵
۵	۱۳۸۵	۷۰۴۳	۱۵۳۱	۴.۶	۲

افزایش قیمت زمین در کشور، روستاها را بی نصیب نگذاشته و قیمت زمین در بسیاری از روستاهای بزرگ، رشد چشمگیری داشته است.

رشد کاذب قیمت زمین در این روستا یکی اینکه، به دلیل جذب و خوش آب و هوا بودن مورد توجه ثروتمندان شهری قرار می‌گیرد و روستایی به دلیل پیشنهاد دادن قیمت بالا از سوی افراد غیر روستایی، زمینهای خود را در معرض فروش قرار میدهند و برای وارثین خود قطعه‌ای کوچک در نظر می‌گیرند، که کشاورزی در آن مقرون به صرفه نمی‌باشد به همین دلیل وراثت نیز اقدام به فروش زمین می‌کنند. دوم اینکه با افزایش رشد جمعیت مقدار زمین ثابت مانده است و فشار جمعیت باعث این تورم در روستا شده است به طوریکه در حال حاضر هیچ خانه‌ای برای اجاره دادن به جوانانی که فاقد مسکن می‌باشند وجود ندارد.

۲- ارائه تسهیلات بانکیها

از زمانی که تسهیلات مسکن از طریق بانکها در اختیار روستاییان قرار گرفت موجب تشدید ساخت وساز در روستا شده است. تسهیلات بانکی که برای نوسازی خانه‌های روستایی اختصاص داده می‌شود بدون نظارت بر حفظ هویت روستاها بوده که بهتر است در این زمینه توسط دهداری یا بخشداری و یا

با افزایش جمعیت روستا، سرانه واحدهای مسکونی-تجاری نیز افزایش می‌یابد که این امر علاوه بر تعدد واحدها به دلیل افزایش جمعیت، ناشی از تنوع آنها نیز می‌باشد. در روستاهای کوچک و کم جمعیت، آن دسته از واحدهای تجاری ایجاد می‌گردند که نیاز روزمره اهالی را برطرف نمایند اما در روستاهای پرجمعیت تر به تناسب افزایش جمعیت، واحدهایی که نیاز هفتگی، ماهانه و بعضاً سالانه را برطرف می‌نمایند نیز احداث می‌گردند (احمدیان، ۱۳۸۸، ۲۳۶).

۱- قوانین مربوط به ارث

زمینی که بر اثر ارث قطعه قطعه می‌شود بازدهی فعالیت کشاورزی را نخواهد داشت. و این امر منجر به ساخت واحد مسکونی با کارکرد جدید خواهد شد.

۲- تغییر در ساختار شغلی و اقتصادی

۳- بالا رفتن سطح درآمد و افزایش آگاهیهای

نسل جدید

۴- گرایش به زندگی مدرن و پیشرفت تکنولوژی

۵- طرح‌های عمرانی

ب) عوامل اقتصادی

۱- رشد کاذب قیمت زمین

بنیاد مسکن نظارت صورت گیرد تا با بافت روستاها هماهنگ باشد

- خرید مایحتاج زندگی، که مراجعه می‌تواند به صورت مکرر باشد.

ج) عوامل محیطی

۱- نزدیکی به دو مرکز جمعیتی برتر (شهر رستمکلاهد و شهر بهشهر)

- اشتغال در مراکز کار شهری

- عوامل اجتماعی، فرهنگی، تفریحی، مذهبی و...

- فروش محصولات کشاورزی، دامی

هدف از مراجعه روستاییان به حوزه نفوذ شهر را می‌توان می‌توان موارد ذیل دانست.

- استفاده از خدمات شهری و اداری مستقر در شهر (مدارس با سطح آموزشی بالاتر، مراکز بهداشتی درمانی و...)

تجزیه و تحلیل

- آمار استنباطی

فرضیه شماره ۱- به نظر می‌رسد نوع شغل افراد در تحول کارکردی مسکن آنان متفاوت است.

جدول (شماره ۲): نتایج آزمون تحلیل واریانس یکطرفه بین نوع شغل و متوسط نمره تحول کارکردی مسکن روستایی

واریانس	مجموع مجذورات	درجه آزادی (df)	میانگین مجذورات	کمیت (F)	سطح معنی داری (sig)
بین گروهی	130.052	2	65.026	13.586	.000
درون گروهی	1253.985	262	4.786	-----	-----
جمع کل	1384.038	264	-----	-----	-----

آزمون تحلیل واریانس (جدول شماره ۲) در واقع بیانگر تفاوت میانگین نمره تحول کارکردی مسکن روستایی بر حسب نوع شغل است. با توجه به مقدار $F = 13/586$ و سطح معنی داری $= 0/000$ می‌توان نتیجه گرفت واریانس درون گروهی و بین گروهی میانگین نمره تحول کارکردی مسکن روستایی بر حسب نوع شغل متفاوت است.

جدول (شماره ۳): نتایج پس آزمون توکی بین نوع شغل و متوسط نمره تحول کارکردی مسکن روستایی

شغل (I)	شغل (J)	تفاوت میانگین (I-J)	انحراف معیار	Sig
باغداری و کشاورزی	صنعتی	-1.3119(*)	.39588	.003
	خدماتی	-1.6242(*)	.31482	.000
صنعتی	باغداری و کشاورزی	1.3119(*)	.39588	.003
	خدماتی	-.3124	.35563	.654
خدماتی	باغداری و کشاورزی	1.6242(*)	.31482	.000
	صنعتی	.3124	.35563	.654

* The mean difference is significant at the .05 level.

میانگین (۰/۳۱۲۴) با یکدیگر به طور معناداری متفاوت هستند و فرضیه مورد نظر مورد تأیید واقع می‌گردد.

همچنین می‌توان این فرضیه را به شکل دیگری مطرح کرد، چنان‌که با امتیاز دادن به نوع شغل به صورت رتبه‌بندی درجه اهمیت (گروه شغلی باغداری و کشاورزی=۱، صنعتی=۲ و خدماتی=۳) آن را در آزمون همبستگی پیرسون به بوته آزمون نهادیم.

همچنین برای روشن‌تر شدن تفاوت نمره تحول کارکردی مسکن روستایی بر حسب نوع شغل از نتایج پس آزمون توکی (جدول شماره ۳) و مقایسه دو به دو آنها مشخص گردید که؛ میانگین نمره گروه شغلی باغداری و کشاورزی با گروه شغلی صنعتی با تفاوت میانگین (۱/۳۱۱۹) و نیز با گروه شغلی خدماتی با تفاوت میانگین (۱/۶۲۴۲)؛ گروه شغلی صنعتی با گروه شغلی خدماتی با تفاوت

جدول (شماره ۴): نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر شغل و تحول کارکردی مسکن روستایی

تحول کارکردی مسکن روستایی	شغل		
.294(**)	1	ضریب همبستگی پیرسون (pearson correlation)	نوع شغل
.000	.	سطح معنی داری sig.(2-tailed)	
265	265	تعداد (N)	
1	.294(**)	ضریب همبستگی پیرسون (pearson correlation)	تحول کارکردی مسکن روستایی
.	.000	سطح معنی داری sig.(2-tailed)	
265	265	تعداد (N)	

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

بیشتری را در کارکرد مسکن روستایی خویش به وجود آورده و بالعکس. بدین ترتیب فرضیه مورد نظر مورد تأیید قرار می‌گیرد.
فرضیه شماره ۲- به نظر می‌رسد بین کسب و افزایش آگاهی از فناوری و تحول کارکردی مسکن روستایی رابطه وجود دارد.

همانگونه در جدول شماره ۴ نتایج این آزمون مشاهده می‌شود (مقدار $r = 0.294$ و سطح معنی داری $= 0.000$)، می‌توان اظهار داشت که بین نوع شغل و تحول کارکردی مسکن روستایی رابطه معنادار و مستقیم وجود دارد. یعنی هر چه افراد به لحاظ مرتبه شغلی در سطح بالاتری باشد، تحول

جدول (شماره ۵): نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر کسب و افزایش آگاهی از فناوری و تحول کارکردی مساکن

روستایی

تحول کارکردی مساکن روستایی	کسب و افزایش آگاهی از فناوری		
.603(**)	1	ضریب همبستگی پیرسون (pearson correlation)	کسب و افزایش آگاهی از فناوری
.000	.	سطح معنی داری (sig.(2-tailed)	
265	265	تعداد (N)	
1	.603(**)	ضریب همبستگی پیرسون (pearson correlation)	تحول کارکردی مساکن روستایی
.	.000	سطح معنی داری (sig.(2-tailed)	
265	265	تعداد (N)	

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

سطح آگاهی خویش را از فناوری بالاتر برد نتیجه آن باعث ایجاد تحول بیشتر در تحول کارکردی مسکن خویش دارد و بالعکس و فرضیه موردنظر مورد تأیید قرار می‌گیرد.
فرضیه شماره ۳- به نظر می‌رسد دور و یا نزدیک بودن به شهر در کسب و افزایش آگاهی از فناوری در روستاییان متفاوت است.

برای آزمون وجود رابطه بین متغیر کسب و افزایش آگاهی از فناوری و تحول کارکردی مساکن روستایی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردید (جدول شماره ۵)، با توجه به نتایج این آزمون (مقدار $r = 0.603$ و سطح معنی داری $= 0/00$)، می‌توان اظهار داشت که بین کسب و افزایش آگاهی از فناوری و تحول کارکردی مساکن روستایی رابطه معنادار و مستقیم وجود دارد. به عبارتی هر چه فرد

جدول (شماره ۶): نتایج آزمون تحلیل واریانس یکطرفه بین دور یا نزدیک بودن به شهر و متوسط نمره تحول کارکردی

مساکن روستایی

واریانس	مجموع مجذورات	درجه آزادی (df)	میانگین مجذورات	کمیت (F)	سطح معنی داری (sig)
بین گروهی	7.238	2	3.619	.756	.471
درون گروهی	1254.739	262	4.789	-----	-----
جمع کل	1261.977	264	-----	-----	-----

داری $(= 0/471)$ می‌توان نتیجه گرفت واریانس درون گروهی و بین گروهی میانگین نمره تحول کارکردی مساکن روستایی بر حسب دور یا نزدیک بودن به شهر متفاوت نیست.

آزمون تحلیل واریانس (جدول شماره ۶) در واقع بیانگر تفاوت میانگین نمره تحول کارکردی مساکن روستایی بر حسب دور یا نزدیک بودن به شهر است. با توجه به (مقدار $F = 0/756$ و سطح معنی

جدول (شماره ۷): نتایج پس‌آزمون توکی بین دور یا نزدیک بودن به شهر و متوسط نمره تحول کارکردی مساکن

روستایی

Sig	انحراف معیار	تفاوت میانگین (I-J)	و نیازها نمودن تهیه (J) احتیاجات	و نیازها نمودن تهیه (I) احتیاجات
.838	.38799	-.2197	روستا و شهر	روستا
.475	.41858	-.4878	شهر	
.838	.38799	.2197	روستا	روستا و شهر
.651	.30353	-.2681	شهر	
.475	.41858	.4878	روستا	شهر
.651	.30353	.2681	روستا و شهر	

نتیجه تبدیل اراضی کشاورزی به اراضی مسکونی و هدایت سرمایه‌ها از اقتصاد مولد به غیرمولد و مصرفی از معضلات مهمی است که توسعه روستا را به خطر انداخته است. نگرش مردم به جهان پیرامون خویش، نیز تأثیر قطعی در شکل‌گیری سیمای روستا دارد.

فضاها وقتی رنگ زمان به خود می‌گیرند که به مکانهای مختلف تبدیل می‌شوند، آنها گذشته و آینده‌ای دارند که مردم را به یکدیگر پیوند می‌دهند. چنین ارتباط زنده‌ای مردم و مکانها را به یکدیگر پیوند می‌دهد. اگر این حقیقت داشته باشد که ویژگی مکانها رو به زوال است. در این صورت، علی‌رغم اینکه فناوری نوین رفاه و تمکن مادی به بار می‌آورد، لیکن جنبه‌های مؤثر مکانها را نیز به مخاطره می‌اندازد. تشویق به برنامه ریزی با توجه به درک و فهم علمی مکانها می‌تواند موجب بهبود استانداردهای زندگی شود (کرنگ، ۲۵۹، ۱۳۸۳).

همچنین برای روشن‌تر شدن تفاوت نمره تحول کارکردی مساکن روستایی بر حسب دور یا نزدیک بودن به شهر از نتایج پس‌آزمون توکی (جدول شماره ۷) و مقایسه دو به دو آنها نیز مشاهده می‌شود که هیچ کدام از گروههای زوجی با یکدیگر تفاوت معناداری نداشته و فرضیه مورد نظر که مبتنی بر اینکه دور و یا نزدیک بودن به شهر در کسب و افزایش آگاهی از فناوری در روستاییان تأثیرگذار بوده، رد می‌شود.

جمع بندی و نتیجه گیری

آنچه به عنوان نتیجه گیری کلی از مطالعات می‌توان ذکر کرد، این که، تغییر دیدگاه‌های اقتصادی از بخش کشاورزی به صنعت و خدمات و به عبارتی، تحولات اقتصادی و اجتماعی منبعت از تغییر مناسبات شهر و روستا، به صورت مجموعه‌ای مرتبط با یکدیگر در تغییرات کاربری مؤثر بوده‌اند. چرا که اقتصاد مولد روستایی، به دلیل بی‌توجهی به ظرفیت‌های اقتصادی آنها، در حال تبدیل شدن هر چه بیشتر به مشاغل خدماتی و واسطه‌گری است. در

پیشنهادها

- ۱- برای رسیدن به بهترین شیوه و حفظ هویت فرهنگی و معماری این مناطق بایستی مطالعات پایه و طراحی کاربردی انجام شود تا ضمن آبادانی توسعه روستاها و تداوم تاریخ معماری و فرهنگ متنوع بومی این سرزمین که به گونه‌های مختلف در نقاط کشور به صورت گسترده شکل گرفته، حفاظت شود.
  - ۲- مقاوم سازی و بازسازی باید دقت شود در جهت حفظ ارکان اصلی روستا صورت پذیرد.
  - ۳- طرح‌های هادی مورد ارزیابی قرار گیرند و مداخله طرح‌های هادی باید در جهت فرهنگ و حفظ بعضی هویت‌ها باشد.
  - ۴- لذا تغییر و تحول در مسکن روستایی بایستی با توجه به فرهنگ و نیازهای مردم بومی صورت گیرد و ابعاد همه جانبه آن بررسی شود.
  - ۵- انجام مطالعات علمی برای پیشگیری از انهدام اراضی مرغوب روستا و برقراری تعادل فضایی باید به عنوان عمده ترین استراتژی مورد توجه قرار گیرد.
- منابع**
- ۱- امینیان، سعید، ۱۳۸۷، مفاهیم و تعاریف فضاهای عملکردی در مسکن روستایی حاشیه خلیج فارس، فصلنامه آبادی، شماره ۶۰، پاییز ۱۳۸۷.
  - ۲- احمدیان، رضا- محمدی، حمید، ۱۳۸۸، بافت شناسی روستایی کشور، چاپ اول، تهران، انتشارات بنیاد انقلاب مسکن.
  - ۳- امیله، مریم، ۱۳۸۳، پایان نامه کارشناسی ارشد، روند تغییرات فضایی و کالبدی روستاهای حاشیه شهر رشت، استاد راهنما: دکتر مولایی هشتجین، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
  - ۴- بهفروز، فاطمه، ۱۳۸۶، زمینه‌های غالب در جغرافیای انسانی، چاپ سوم، انتشارات دانشگاه تهران.
  - ۵- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان مازندران، طرح‌های روستای گرجی محله ۱۳۷۵.
  - ۶- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۸۶، راهنمای مطالعات حوزه نفوذ روستایی، انتشارات بنیاد مسکن و معاونت عمران روستایی.
  - ۷- پورمحمدی، محمدرضا، ۱۳۸۷، برنامه ریزی مسکن، چاپ پنجم، انتشارات سمت.
  - ۸- پاپلی یزدی، محمدحسین و وثوقی، فاطمه، ۱۳۷۵، مسکن روستایی، فرهنگ و توسعه "نمونه استان خراسان"، فصلنامه جغرافیایی، سال یازدهم، شماره ۴۱.
  - ۹- پاپلی یزدی، محمدحسین، ۱۳۸۷، نظریه‌های توسعه روستایی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات سمت.
  - ۱۰- جمعه پور، محمود، ۱۳۸۷، مقدمه‌ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی: دیدگاهها و روشها، تهران: انتشارات سمت.
  - ۱۱- حجت، عیسی، ۱۳۸۵، تأثیر اصلاحات ارضی بر شکل روستاهای ایران نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۶، تابستان ۸۵.

- ۱۲- زرگر، اکبر، ۱۳۸۸، درآمدی بر معماری روستایی ایران، چاپ پنجم، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۳- سرتیپی پور، محسن، ۱۳۸۸، آسیب شناسی معماری روستایی "به سوی سکونتگاه مطلوب"، چاپ اول، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- ۱۴- سعیدی، عباس، ۱۳۸۷، مبانی جغرافیای روستایی، چاپ هشتم، تهران: انتشارات سمت.
- ۱۵- سلیمانپور، سمیه، ۱۳۸۷، پایان نامه کارشناسی ارشد: تغییرات کالبدی سکونتگاه روستایی کلاردشت، استاد راهنما: دکتر مولایی هشتجین، دانشگاه آزاد اسلامی: واحد رشت.
- ۱۶- شکویی، حسین، ۱۳۸۵، جغرافیای کاربردی و مکتبهای جغرافیایی، چاپ پنجم، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- ۱۷- صارمی، علی اکبر، ۱۳۷۶، ارزشهای پایدار در معماری ایران، چاپ اول، انتشارات میراث فرهنگی.
- ۱۸- فاتح، محمد، معماری روستایی-1، چاپ اول، تهران: انتشارات نوآوران دانشگاه پارسه.
- ۱۹- فاضلی، نعمت ا...، ۱۳۸۶، مدرنیته و مسکن، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال اول، شماره ۱، پائیز ۱۳۸۶، ص ۲۵-۶۳.
- ۲۰- فخری، محسن، ۱۳۸۷، قابلیت فن آوری نوین ساخت در مسکن روستایی، فصلنامه آبادی، سال هجدهم، شماره ۱۳۸۷، ۶۰، ص ۳۴.
- ۲۱- قره نژاد، حسن، ۱۳۸۱، انسان، طبیعت و معماری، جلد اول، انتشارات گل‌های محمدی اصفهان.
- ۲۲- کرونک، مایک، ۱۳۸۳، جغرافیای فرهنگی، ترجمه: مهدی قرخلو، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
- ۲۳- غفاری، سیدرامین، ۱۳۸۷، برنامه ریزی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی: واحد شهرکرد.
- ۲۴- محمدی گرجی، امین، ۱۳۸۶، پایان نامه کارشناسی: روستای گرجی محله، استاد راهنما: آقای اجاکه، دانشگاه آزاد اسلامی: واحد ساری.
- 25- McClellak, I. f., Keller, t. j., G. P and melnick, R. Z. 1990. Guidelines for Evaluating and documenting Kural Historic landscapes: national Register bulletin 30. United states department of the Interior, national park servise, Washington, d. c
- 26- Jordy guth, Arural charater planning tool: modeling components of settlement pattern, Department of Environment and society college of natural Resources Utah state universiting, April 23, 2009.

شپږه شکاره علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی